

ז. **בעשרים בו**, בחודש אב, הביאו עצים בני פחת (1551) **מואב בן יהודה**.

ח. **בעשרים באלול** הביאו בני עדין בן יהודה.

ט. **באחד בטבת שבו** [חזרו] **בני פרעוש**, שכבר הביאו עצים בחמשה באב, והביאו עצים פעם שניה (1552).

באחד בטבת, שהוא ראש חודש, וחל בתוך ימי החנוכה, **לא היה בו מעמד כלל**. לפי שהיה בו גם אמירת הלל, וגם קרבן מוסף של ראש חודש, וגם קרבן עצים, שהביאו בני פרעוש. ולכן, היות והיו טרודים ביותר באותו יום, לא היה בו מעמד (1153).

חמשה דברים רעים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז, וחמשה דברים אירעו בתשעה באב (1554).

ואלו הם חמשת הדברים שאירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז:

א. **נשתברו הלוחות** [לוחות הברית] על ידי כו-ב

משה רבינו, כשראה את העגל והמחולות שעשו בני ישראל כאשר בושש לרדת מההר (1555).

ב. **ובוטל קרבן התמיד** על ידי שגזרה המלכות שלא להקריבו (1556).

עקיבא לאחר חזרה. כי לשיטתו קודם שחזר, כדי לומר שלא היו מעמדות כלל אין צורך בקרבן עצים, כי בלאו הכי, הלל דוחה מעמד של שחרית, וקרבן מוסף דוחה את כל שאר המעמדות. ורק לדבריו אחר חזרה, שקרבן מוסף דוחה רק מוסף ונעילה, אבל מעמד של נעילה יש. לכן צריך גם קרבן עצים, שמשום כך אין גם מעמד בנעילה.

1554. כתב הריטב"א: לפי שהשלים ענין תענית צבור דאקראי [שבאים לעתים, כתענית גשמים], בא לפרש הצומות הקבועים. ולא איירי [ואין התנא מדבר] אלא באותן שהיו גם כן בבית שני. ועיין שם שדן למה בטלו תענית ט' בתמוז [שבו הובקעה העיר בבית ראשון].

1555. בגמרא להלן [כח ב] מבואר מנין לנו שהיה זה בשבעה עשר בתמוז.

1556. כך כתב רש"י. משמע שמדובר בזמן בית שני. אבל הרמב"ם כתב [בפרק ד' מהלכות תמיד], שמדובר בבית ראשון.

ובירושלמי מבואר כפירוש רש"י. שכך

סולמות, והיו נותנים על כתפיו של האיש. ולפי זה מובן למה לא נמנו במשנה עם אלו שהיה להם זמן להביא עצים.

1551. "פחת" הוא לשון שלטון וחשיבות, כמו שפירש רש"י בספר עזרא [פרק ו' פסוק ז']:
פחת יהודיא — שלטוני היהודים. וכן בעוד מקומות רבים בתנ"ך.

וכתב הרד"ק [בתחילת חגי], ש"פחת" היינו שליט או מושל. אלא שבימי בית שני לא נקראו לא נקראו המלכים "מושל", כי רובם היו ברשות מלכי אומות העולם.

1552. ביאר התוספות יום טוב, שהעצים שהביאו האחרונים, בכ' באלול, לא הספיקו אלא עד א' בטבת. ואז לא נמצא מי שיתנדב, והטילו גורלות, ועלו בני פרעוש בגורל. והיות והם היחידים שהביאו מקודם רק לשני ימים [מחמשה באב עד שבעה בן], לכן הביאו עתה לפרק זמן ארוך של שלושה חודשים, עד אחד בניסן, שאז מביאים בני ארח בן יהודה.

1553. כתב הריטב"א, דהיינו לשיטת רבי

ה. והעמיד מנשה המלך [הוא היה בנו של חזקיה מלך יהודה] **צלם בהיכל** (1559).

ואלו הם חמשת הדברים שאירעו **בתשעה באב**:

ג. והובקעה חומת העיר ירושלים על ידי האויבים (1557).

ד. ושרף אפוסטמוס את התורה (1558).

להתענות ב"ז. והריטב"א כתב, כיון שהובקעה העיר בט' בתמוז וב"ז בו, והיה הדבר קשה שיתענו שני ימים באותו חודש, תקנו שיתענו רק ב"ז, שחמור הוא יותר. עיין שם. ועיין בגמרא להלן [כח ב], ובהערות שם.

1558. הגמרא להלן אומרת, שאין לכך ראייה מן הכתובים, אלא כך מקובלנו מרבתינו. ורבינו **עובדיה מברטנורה** כתב, שהוא היה משרי יוונים, ובבית שני היה.

ו**כתב התפארת ישראל**, שנראה שהכוונה על אותו ספר תורה שכתב עזרא כשהיה בעזרה, שממנו הגיהו שאר ספרים, כפי שמצינו במסכת סופרים. עוד כתב לבאר, שבאמת שרף כל ספר תורה שמצא, ומכל מקום נקט התנא "תורה" לשון יחיד, כי כוונתו של אותו רשע היתה לבטל תורה בכללה מישראל.

1559. כך פירש רש"י. ותמה הגבורת ארי, הרי המשמעות הפשוטה של המשנה היא, שאותו אפוסטמוס ששרף את התורה, הוא זה שהעמיד צלם בהיכל. כי לשון "והעמיד צלם" משתייכת לאותו שהוזכר קודם לכן. שאם לא כן, היה צריך לשנות: "והועמד צלם בהיכל". אמנם אין זה קשה על רש"י, כי הוא אכן גורס "והועמד צלם", וכפי שהדגיש ה**ב"ח** בהגותיו. עוד הקשה, שהגמרא למדה ענין זה מהמקרא "ולתת שקוץ משומם", ומקרא זה שבספר דניאל, מדבר בבית שני. אם כן, על כרחך שאין הכוונה למנשה, שהיה בזמן בית ראשון.

ובירושלמי מצינו שתי דעות בדבר: "אית תניי תני הועמד, ואצורת כוכבים של מנשה קאי.

מצינו שם [פרק ד' הלכה ה']: "ואמר רבי לוי, אף בימי מלכות הרשעה הזאת היו משלשלין להן שתי קופות של זהב, והיו מעלין להן שני גדיים. ובסוף שילשלו להן שתי קופות של זהב, והעלו להם שני חזירים. לא הספיקו להגיע למחצית החומה, עד שנעץ החזיר, וקפץ מארץ ישראל ארבעים פרסה. באותה השעה גרמו העוונות ובטל התמיד וחרב הבית". ו"מלכות הרשעה" היא מלכות הרומיים, שהחריבה בית שני.

ו**התפארת ישראל** כתב, שנראה שמדובר על ימי הורקנוס וארסתבולוס כשצרו זה על זה, כפי שמשמע במסכת בבא קמא [פב ב]. אמנם, אם מדובר על זמן חורבן, על כרחך שהכוונה לחורבן בית ראשון, שצר נבוכדנצר על ירושלים שלש שנים. כי בימי בית שני נמשכו ימי המצור רק מניסן ועד אב, ואם כן, פשיטא שכאשר הובקעה העיר, פסק הכל, והתמיד עמם. ורבינו **עובדיה מברטנורה** כתב, שבטל התמיד משום שלא היו להם כבשים להקריב, על ידי שבאה העיר במצור. ועיין בגבורת ארי.

1557. כתב הטור [סימן תקמ"ט]: "אף על גב דכתיב בקרא [ירמיה נב] "צום הרביעי בט' לחדש הובקעה העיר", האידנא מתענין ב"ז בו, משום דמתחלה תקנו תענית בט' בו, לפי שבט' בו הובקעה העיר בראשונה. ובשנייה הובקעה ב"ז, וכיון דבשנייה הובקעה ב"ז, תקנו להתענות ב"ז בו, לפי דחורבן בית שני חמיר לן". והיינו, שבאמת בבית ראשון הובקעה העיר בט' בתמוז. אבל כיון שבבית שני הובקעה העיר ב"ז בו, וחורבן שני חמור לנו יותר, לכן תקנו

ה. ונחרשה העיר ירושלים על ידי האוייב (1561).

והיות וארעו אותם מאורעות רעים בתשעה באב, לפיכך —

משנכנס חודש אב, כלומר, מראש חודש אב ואילך — ממועטין בשמחה (1562).

בשבת [בשבו] שחל תשעה באב להיות בתוכה [בתוך אותו שבוע], נוהגים מקצת מנהגי אבלות. ולכן, אסור מלספור ומלכבס (1563) באותו שבוע.

שמחה. אבל אין כונסין, כי אפילו בלא סעודה — שמחה היא. אמנם בירושלמי איתא, שאמר שמואל, שאפילו בתשעה באב עצמו מותר להתארס, שמה יבא אחר, ויקדמנו ברחמים. עוד מביאים הראשונים, שיש מקומות שנהגו שלא לאכול בשר מראש חודש ועד התענית, וסמכו לזה, לפי שאמרו חז"ל [פסחים קט א]: אין שמחה אלא בבשר, ולפיכך ממועטין בשמחה. עוד הביאו, שנהגו שלא ליכנס למרחץ בשבוע שחל בו תשעה באב, וכתב הריטב"א, שאסור לשנות מנהג זה, כי כל כהאי גוונא, דבר שיש בו איסור קבוע, והוסיפו לנהוג חומר באיסורו, מנהג הוא [כפי שכתב במסכת פסחים נ ב].

1563. כתבו הראשונים, שאין הכוונה דווקא לכיבוס עצמו, אלא האיסור הוא אפילו ללבוש מה שהיה מכובס מקודם, ועדיין ל לבשוהו, כפי שמוכח בגמרא. והריטב"א מביא, שרש"י התיר לאבל להחליף וללבוש בגד המכובס מקודם לכן. אבל כתב שאינו בדין, כי עיקר האבלות בלבישה היא, ולא בכיבוס. עוד הביא, שלא רק ללבוש בגד מכובס אסור, אלא גם להציע מצעים מכובסים, ומפות השלחן, ומטפות ידיים [מגבות] — אסור, כפי שמפורש בספר תורת

א. נגזר על אבותינו במדבר שלא יכנסו לארץ [על ידי מעשה המרגלים, כפי שמסופר בספר במדבר, פרק י"ג ואילך].

ב. וחרב הבית [בית המקדש] בפעם הראשונה [כלומר, בית ראשון],

ג. ואף כשחרב בפעם השניה [בית שני], היה זה בתשעה באב.

ד. ונלכדה העיר ביתר שהיתה עיר גדולה, והיו דרים בה ישראל, ונהרגו כולם (1560).

ואית תני העמיד, ואצורת כוכבים של אפוסטומוס קאי".

1560. כפי שמסופר במסכת גיטין [נו א], עיין שם. וכך כתב הרמב"ם בהלכות תעניות [פרק ה' הלכה ג']: "ונלכדה עיר גדולה וביתר שמה, והיו בה אלפים ורבות מישאל, והיה להם מלך גדול, ודימו כל ישראל וגדולי החכמים שהוא המלך המשיח, ונפל ביד גויים ונהרגו כולם. והיתה צרה גדולה כמו חורבן המקדש". וראה עוד בתפארת ישראל שהאריך בענין זה.

1561. כפי שנאמר "ציון שדה תחרש". שנחרשה כולה, ונעשית כשדה חרושה. רש"י להלן [כט א, ד"ה נחרשה]. אמנם בירושלמי ובפוסקים מצינו, שהכוונה לכך שחרש טורנוסרופוס הרשע את ההיכל.

1562. הגמרא במסכת יבמות [מג א] מביאה ברייתא, שממועטין בעסקיהן במשא ובמתן, מלבנות ולנטוע. ופירשו בירושלמי [הלכה ו] דהיינו בנין של שמחה, ונטיעה של שמחה. אבל שאינו של שמחה — מותר. עוד מובא שם בברייתא, שמארסין ואינן כונסין. והיינו, שמתארסים בלא סעודה, כי זו מצוה, ואין בה

וכן לא יאכל באותה סעודה בשר, ולא ישתה בה יין.

רבן שמעון בן גמליאל אומר: ישנה [בגמרא יתבאר למה נתכוין רבן שמעון].

רבי יהודה מחייב בכפיות המטה [להפוך את המטה על פניה], ולא יישן עליה, אלא על גבי קרקע (1569).

ואם חל תשעה באב בערב שבת (1564), אזי ביום המישי שלפניו, אף שהוא בשבוע שחל בו תשעה באב, מותרין לכבס (1565), מפני כבוד השבת [כדי שיהיו לו בגדים מכובסים לכבוד השבת, הבאה מיד לאחר תשעה באב] (1566).

בסעודה המפסקת שאוכלין בערב תשעה באב, יצער עצמו יותר. ולכן, לא יאכל אדם שני תבשילין (1567), כגון בשר ודגים (1568).

האדם.

1564. כך ביאר רש"י. ודין זה לא הובא בפוסקים, משום שלפי חשבוננו אי אפשר שיחול תשעה באב בערב שבת.

והרמב"ם בפירושו המשניות כתב, שהיינו לשיטת רבן שמעון בן גמליאל, שכל אותו שבוע שחל בו תשעה באב אסור, ואפילו לאחר התענית. ואין הלכה כן. ועיין בגבורת ארי שתמה על דבריו.

1565. כך כתב רש"י. ולא כתב שמתירים גם בתספורת. וכתב הנודע ביהודה [מהדו"ת יורה דעה סימן רי"ג], שרש"י סובר שבאמת בתספורת אסור. וכן כתב בהגהות אשר"י. אבל הריטב"א כתב, שאף בתספורת מותר.

1566. ואם חל תשעה באב ביום רביעי, ודאי שמתירים לכבס ביום חמישי שלאחריו. כדאיתא לקמן. רש"י.

1567. יש מהראשונים שכתבו, שאף דג וביצה שעליו — נחשב כשני תבשילים, כמו לענין עירוב [כפי שמצינו במסכת ביצה טו ב.]. אבל הריטב"א כתב, שהיות והאיסור בתשעה באב הוא משום תענוג וחשיבות, אין זה נחשב כשני תבשילים. אלא, כל שהוא בשתי תמחויים [שני

סוגי תבשילים, בשני בישולים], ואפילו הם ממין אחד, כגון שהאחד צלי, והאחד מבושל וכיוצא בזה, הרי אלו נחשבים לשני תבשילין. וכל שהם בתמחוי אחד וקדרה אחת, אפילו אם הם כמה מינים ביחד, אינו אלא תבשיל אחד.

עוד כתב לשיטתו, שפירות מבושלים אינם נחשבים תבשילים לענין זה, כפי שאנו אומרים לגבי בשולי גויים, שכל דבר שנאכל כמות שהוא חי, אין בו משום בשולי גויים, לפי שאין זה דרך חשיבות שעל ידי כך יבואו לידי קורבה וחתנות. אבל הביא שהתוספות אוסרים גם בכל מיני פירות מבושלים, וכן הביא בשם רבינו הגדול ז"ל, שלא התיר אלא בפירות חיים. וסיים: והמחמיר — תבא עליו ברכה.

1568. כך כתב רש"י. ואין להקשות, הרי אפילו תבשיל אחד של בשר אסור, כפי ששינונו "לא יאכל בשר ולא ישתה יין", כי אפשר לומר שמדובר בבשר מליח, שבפני עצמו מותר, כמבואר בגמרא. ומכל מקום נחשב תבשיל, ולכן אסור עם תבשיל אחר. גבורת ארי.

1569. כך הוא לשון הגמרא במסכת מועד קטן [טו ב.]: "דמות דיוקני נתתי בהן, ובעונותיהם הפכתיה — כפו מטותיהן עליה". והקשה הגבורת ארי [לקמן ל ב.], הרי טעם זה אינו שייך בתשעה באב! עיין שם שהאריך.

שאולין] שהיתה כל אחת שואלת בגד מחברתה, ולא היתה לובשת את שלה].

ולמה נהגו בנות ישראל כך —

כדי שלא לבייש את מי שאין לו.

זהיות וכך, ששאלו בנות ישראל בגדים אחת מחברתה, לכן כל הכלים [הבגדים] היו טעונין טבילה. שכל אחת היתה טובלת את הבגד ששאלה. לפי שאין כל אחת בקיאה במעשי חברתה, ושמא נדה היתה, ובגדיה טמאים (1573).

ולא הודו לו חכמים בדבר זה. שהם סוברים שאין צריך לכפות מטתו (1570).

המשנה ממשיכה לעסוק בעניינו של חודש אב.

אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל — כהמשה עשר באב, וכיום הכפורים (1571).

שמחמת שהיו ימים אלו ימים טובים לישראל, בהן, בימים אלו, כל בנות ירושלים, אף העשירות, שיש להן בגדים נאים משלהן, יוצאות בכלי לבן (1572)

לפי שניתנו בו לוחות שניות. ט"ו באב, לפי שבו הותרו שבטים לבוא זה בזה, או משום שכלו בו מתי מדבר. עיין שם. וכתב הריטב"א, שלכן נוהגים לעשות סעודה בשבת שאחר תשעה באב. אמנם במגילת תענית מובאים טעם אחר לכך שט"ו באב נאסר בהספד. והיינו משום שהוא זמן עצי כהנים של אותם שנעשו להם ניסים בסלים ובסולם [בני גונבי עלי ובני סלמאי הנטופתי], וגם זהו זמן הבאת עצים לכל מי שטעה בשבטו, לכן אין זה דומה לשאר זמני עצים, ונאסר היום בהספד לכל ישראל.

1572. היו יוצאות דווקא בכלי לבן, כדי שלא לבייש את העניות, שאין להם בגדי צבעונים — רק לבנים. מהרש"א להלן [לא א, ד"ה ובת כהן].

1573. כך פירש רש"י. אבל בירושלמי מבואר שאפילו בגדים המונחים בקופסא — הצריכום חכמים טבילה [כפי שמובא להלן בגמרא], כדי שמתוך כך, יוציאו אותם, וישאלום. וכן פירש הראב"ד.

כתב הרמב"ם [פרק ה' מהלכות אבל הלכה י"ח], שאבל חייב לכפות את כל המיטות שבבית, וצריך לישון דווקא על מיטה כפויה, ולא על מיטה אחרת.

וכתב השולחן ערוך [יורה דעה סימן שפ"ז סעיף ב']: "עכשיו לא נהגו בכפיית המטה, מפני שיאמרו העובדי כוכבים שהוא מכשפות. ועוד, שאין המטות שלנו עשויות כמטות שלהן, כדי שיהא ניכר בהם כפייה". אמנם נחלקו הפוסקים האם מותר לאבל לישן על גבי מיטה, או שהוא צריך לישן דווקא על גבי קרקע. עיין בפתחי תשובה שם [סק"ב].

1570. ומכל מקום מצאנו בפוסקים שראוי לאדם שישנה במשכבו בתשעה באב. וכך כתב השולחן ערוך [סימן תקנ"ה סעיף ב']: ויש מי שנוהג לשכב בליל תשעה באב מוטת על הארץ, ומשים אבן תחת ראשו. והרמ"א מוסיף: ויש לאדם להצטער בענין משכבו בליל תשעה באב. שאם רגיל לשכב בב' כרים, לא ישכב כי אם באחד. עיין שם.

1571. בגמרא להלן מבואר הטעם: יום הכפורים,

ובנות ירושלים יוצאות וחולות [רוקדות. לשון "מחולות" (1574)] בכרמים (1575).

ומה היו אומרות?

בחור! שא נא עיניך, וראה מה אתה בורר לך (1576).

אל תתן עיניך בנוי (1577), תן עיניך במשפחה! כלומר, ברור לך אשה ממשפחה

מיוחסת ומעולה במעשיה. כפי שאמר שלמה: "שקר החן והבל היפי. אשה יראת ה' — היא תתהלל" (1578).

ואומר [ועוד פסוק נאמר בענין זה]: "תנו לה מפרי ידיה ויהללה בשערים מעשיה". הרי שהאשה מתהללת ומשתבחת במעשיה הטובים, ולא ביפיה החיצוני.

וכן הוא אומר (1579): "צאינה (1580) וראינה

חושש, לא יניחנה ללכת לשם, או יזהירנה לינשא רק לראוי לה. אבל מנהג זה היה בעבור הבנות שאין יד אביהן משגת להשיאן, ואולי היו יושבות עד שילבין ראשן אם לא המנהג הזה.

1577. אף שפתחו ואמרו "שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך", אין זה משום יופי, אלא כפי שאמרו חז"ל שאסור לו לאדם שיקדש אשה עד שיראנה, והיינו כדי שלא יהא בה מום ודבר מכווער. מהרש"א להלן [לא א, ד"ה מי שאין].

1578. היינו, חן האשה ויפיה הם שקר והבל, ואין בהם תועלת רבה עד שתתהלל האשה בהם. אבל אשה יראת ה', היא ראויה להתהלל בזה. מצודת דוד.

ובתוספות יום טוב כתב, שלכך הביא התנא את הפסוק, כי מן הסתם המיוחסות הן יראות ה', שעקר יחוסן של ישראל שאין בהם פסול ממזרות. עוד כתב, שאולי אין הכוונה לייחוס משפחה, אלא כפי שהיום קוראים לאנשי חיל יראי אלקים, הגדולים בחכמה ובריאה "מיוחסים". ואלו שאין במשפחתם חכמים ויראי ה', נקראים שאינם מיוחסים.

1579. הקרבן נתנאל [בסוף המסכת] מבאר, דהיינו שהבחור אומר לעומת אותן בנות ישראל: אל תתנו עיניכם ברוכבי הסוסים המצויים לכם [כמו שמצינו, שעונת הטיילין בכל יום], אלא

1574. כמו "לחול במחולות" [שופטים כא, כא], שעניינו ריקוד של שמחה. ופירש שם המצודת ציון, שנקרא מחול משום שהדרך לזמר בחליל.

1575. כתב הבן יהוידע, שנקט כרמים על דרך הכתוב "אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך". כגפן, שאינו מקבל נטיעה אחרת [שאי אפשר להרכיב עליו נטיעה אחרת]. לכן היו חולות בכרמים, לרמז לבחורים שיתנו עיניהם באשה כשרה, שאינה מזנה, כגפן שאינה מקבלת נטיעה זרה, ועל ידי כך יהיו הבנים דומים לפרי הגפן, שיש בו אכילה ושתייה, כך יהיו הם שלמים בתורה ויראת שמים.

1576. כתב בספר רסיסי לילה [לרבי צדוק הכהן], שבזמן המקדש הרגישו הכל שאין להם יצר הרע, כפי שמצינו במסכת יומא [כ א], שאין ליצר הרע רשות להסטיין ולקטרג ביום הכפורים. ולכן, בזמן המקדש לא היה נראה דבר זה כפריצות.

והמלאכת שלמה מביא בשם ספר כל בו, שיש תמהים: איך היה מנהג זה טוב בעיני חכמי ישראל, שיחטפו איש את אשתו, וח"ו דומה כאילו היו בנות ישראל הפקר!

וכתב, שאין זה תימה. כי ודאי שכל מי שידו מגעת לא היה שולח בתו לשם. שאם היתה קטנה, לא תועיל חטיפתו של אף אחד, שהרי צריך את דעת אביה. ואם היא בוגרת, אם אביה

“אמו” — היינו כנסת ישראל (1581).

“ביום חתנתו” — זה מתן תורה. דהיינו יום הכפורים, שניתנו בו לוחות אחרונות.

“וביום שמחת לבו” — זה בנין בית המקדש, שיבנה במהרה בימינו (1582) (1583).

בנות ציון במלך שלמה, בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתנתו, וביום שמחת לבו.”

“בנות ציון” — היינו בנים שמצויינים לו לקדוש ברוך הוא במילה ותפילין וציצית [רש”י על שיר השירים].

“במלך שלמה” — היינו הקדוש ברוך הוא. כי זהו כינוי למלך שהשלום שלו.

רבי אלעזר ברבי יוסי, אמר לו: אפשר ששמעת מאביך מהו “בעטרה שעטרה לו אמו”? אמר לו: הן. אמר לו: היא? אמר לו: [משל] למלך שהיתה לו בת יחידה, והיה מחבבה יותר מדאי, והיה קורא אותה “בתי”. ולא זו מחבבה, עד שקרא אותה “אחותי”. ולא זו מחבבה, עד שקרא אותה “אמי”. כך היה מחבב יותר מדאי הקב”ה לישראל, וקראן “בתי” וכו’. ולא זו מחבבן, עד שקראן “אחותי” וכו’. ולא זו מחבבן, עד שקראן “אמי” וכו’. עמד רבי שמעון בר יוחאי ונשקו על ראשו, ואמר: אלו לא באתי אלא לשמוע מפין הטעם הזה — די!

1582. רש”י על שיר השירים [פרק ג’ פסוק י”א] מבאר, ש”בעטרה שעטרה לו אמו” — היינו אוהל מועד, שהוא מעוטר בגוונים. “ביום חתונתו” — זה יום מתן תורה, שעטרוהו להם למלך, וקיבלו עולו. “וביום שמחת לבו” — זה שמיני למלואים, שנתחנך בו המשכן במדבר.

1583. החתם סופר [בשו”ת, חלק א’ סימן ק”ג] כתב, שכוונת המשנה, שמשום שהיה זה יום חנוך בית המקדש [כפי שכתב רבינו עובדיה מברטנורה, ועיין בתוספות יום טוב שם], לכן היו יוצאות וחולות בכרמים [וזהו טעם נוסף, מלבד הטעם שניתנו ביום זה לוחות שניות].

ועיין עוד במהרש”א ובקרן אורה. ובשושנים לדוד כתב, שגמר חנוכת בית שני היה בט”ו באב.

תנו עיניכם בבחורים לומדי התורה. וזהו שאמרו “צאינה וראינה”, “ביום חתונתו” זהו מתן תורה, ומאז פירש משה רבינו מן האשה. כמו כן, כל תלמיד חכם יש בו ניצוץ ממשה רבינו, וצריך לסרס עצמו [למנוע עצמו ממשמש] בששת ימי המעשה, ולעלוז באשה אשר אהב — זו תורה, כל ימות החול. ועונת תלמידי חכמים משבת לשבת. “וביום שמחת לבו” — זה בנין בית המקדש, וכהני המשמר צריכים לפרוש מביתם כל ימי השבוע מחמת עבודת הקודש המוטלת עליהם, והני נשי זכייך בנטרו לגברייהו [ואותן נשים זוכות בכך שממתינות לבעליהן] עד שיחזרו ממשמרתם. ועמי הארץ כשבאים לידי יסורים וזקנה — מתים ברעב. אבל התורה אינה כן, אלא נותנת ללומדיה אחרית ותקוה בזקנותו.

1580. “צאינה” — משמע שיוצאות וחולות. ר”ן. וכתב הרע”ב, שרבן שמעון בן גמליאל מביא מפסוק זה ראינה לדבריו, וממשיך לדרוש את כל הפסוק על יום הכפורים, שהוא יום שמחה. “ביום חתונתו” — זה מתן תורה, דהיינו, יום הכפורים, שבו ניתנו לוחות אחרונות. כמו שפירש רש”י: “וביום שמחת לבו” — זה בנין בית המקדש, שנתחנך ביום הכפורים. ועיין בתוספות יום טוב שביאר העניין.

1581. כפי שמצינו במדרש רבה על שיר השירים [פרשה ג’]: “בעטרה שעטרה לו אמו, אמר רבי יוחנן: שאל רבי שמעון בר יוחאי את

גמרא:

שנינו במשנתנו: בשלשה פרקים בשנה כהנים נושאים את כפיהם כו'.

שואלת הגמרא: היאך שנינו שבאותם שלשה פרקים, תעניות מעמדות ויום הכפורים, הכהנים נושאים כפיהן ארבע פעמים, דהיינו: שחרית, מוסף, מנחה ונעילה?

בשלמא ביום הכפורים, יש בו אותן ארבע תפילות (1584).

אבל תעניות ומעמדות, מי איכא מוסף [וכי יש בהם תפילת מוסף]? (1585)

ומתרצת הגמרא: משנתנו כפי שהיא שנויה לפנינו — חסורי מיחסרא [חסרה היא]. ובאמת הכי קתני [כך צריך לשנותה]:

בשלשה פרקים, כהנים נושאים את כפיהן כל זמן שמתפללין [בכל התפילות שיש בכל אחד מאותם ימים]. והיינו, שחרית מנחה ונעילה.

ויש מזה, באותם שלשה פרקים, פרק אחד שיש בו נשיאת כפים ארבעה פעמים ביום: שחרית, ומוסף, מנחה, ונעילת שערים. לפי שבאותו יום יש גם תפילת מוסף. וזהו יום הכפורים, שיש בו ארבע תפילות.

ואלו הן שלשה פרקים: תעניות, ומעמדות, ויום הכפורים.

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוחה: מה ששנינו במשנתנו, שנושאים כפים בכל

תפילות היום, זו דברי רבי מאיר.

אבל חכמים אומרים: בתפילות שחרית ומוסף — יש בהן נשיאת כפים. אבל תפילות מנחה ונעילה — אין בהן נשיאת כפים.

מאן חכמים [מיהם אותם חכמים] שנחלקו על רבי מאיר —

רבי יהודה היא.

דתנאי: שחרית ומוסף, מנחה ונעילה, כולן יש בהן נשיאת כפים. דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר: שחרית ומוסף — יש בהן נשיאת כפים. מנחה ונעילה — אין בהן נשיאת כפים.

רבי יוסי חולק הן על דברי רבי יהודה, והן על דברי רבי מאיר, ואומר: נעילה — יש בה נשיאת כפים. מנחה — אין בה נשיאת כפים.

במאי קמיפלגי [במה נחלקו] תנאים אלו?

רבי מאיר שאומר שנושאים כפים בכל תפילות היום, סבר: כל יומא טעמא מאי לא פרשי כהני ידיהו במנחתא [מה הטעם שאין הכהנים נושאים כפיהם בכל יום בתפילת המנחה] —

משום שתפילת המנחה — אחרי סעודת הצהרים היא, ויש חשש שימשוך את סעודת הצהרים, וישתכר בה, וישא ידיו מתוך שכרות, והרי כהן שתוי יין אסור לישא

1585. הקשה הגבורת ארי, הרי יתכן שיש בהם מוסף, באופן שחלו בראש חודש! ועיין שם מה שכתב בזה.

1584. עיין ברש"ש שכתב, שאף בתעניות אפשר לומר שהיו ארבע פעמים.

כפיו! (1586)

רגיל של ימות השנה.

אם כן, חשש זה שייך דווקא ביום שסועדין בו, שאז יש חשש שישתכר בסעודתו.

אבל **האידנא**, היום, ביום התענית, הרי **ליכא** חשש **שכרות** [אין חשש שישתכר], ולכן נושאין הכהנים כפיהן אף בתפילת המנחה.

ורבי יהודה **סבר**: בתפילות **שחרית ומוסף**, **דכל יומא** [שאף בכל יום רגיל, שאינו יום תענית] **לא שכיח בהן שכרות**, שהרי עדיין לא הגיע זמן סעודה — **לא גזרו בהו רבנן** [לא גזרו בהן רבנן שלא ישאו הכהנים כפיהן, שהרי בתפילות אלו אין כלל חשש שכרות].

אבל בתפילות **מנחה ונעילה**, **דכל יומא שכיחא שכרות** [שבכל יום רגיל, שאינו יום תענית, שכיחא שכרות באותו זמן (1587)], ולכן אין הכהנים נושאין כפיהם בכל יום בתפילת המנחה, **גזרו בהו רבנן** [גזרו בהן חכמים] שלא ישאו כפיהן אף ביום התענית, למרות שאז אין שייכת שכרות. משום שאם ישאו כפים ביום התענית, יבואו לישא כפיהם אף ביום רגיל, שיש בו חשש שכרות.

ורבי יוסי **סבר**: תפילת **המנחה**, **דאיתה בכל יומא** [שישנה בכל יום מימות השנה], **גזרו בה רבנן** שלא ישאו כפים אף ביום התענית, שמא יבואו לישא כפיהם במנחה אף ביום

מה שאין כן בתפילת **נעילה**, **דליתה בכל יומא** [שאינה בכל יום], אלא רק ביום התענית, **לא גזרו בה רבנן** שלא ישאו בה כפים. כיון שאין תפילה זו מצויה כל יום, אין חשש שאם נתיר בה נשיאת כפים, יבואו לישא כפים גם בכל יום בתפילת מנחה.

אמר רב יהודה אמר רב: הלכה **כרבי מאיר**. שנושאין כפים בכל תפילות יום התענית.

ורבי יוחנן **אמר** בלשון זו: **נחגו העם כרבי מאיר**.

ורבא **אמר** בלשון זו: **מנהג כרבי מאיר**.

ועתה מבארת הגמרא מה החילוק למעשה בין לשונות אלו שנקטו האמוראים.

מאן דאמר [מי שאמר] בלשון זו: **"הלכה כרבי מאיר"**, סובר **שדרשינן לה בפירקא** [סובר שדורשין ומכריזין דבר זה לפני הציבור], כדי שיעשו כולם כך.

מאן דאמר: **"מנהג כרבי מאיר"**, סובר שאין הדבר פשוט כל כך שהלכה כרבי מאיר. ולכן **מידרש לא דרשינן** [אין דורשין דבר זה בציבור], אבל **אוריין מורינן** [אם בא אדם לשאול כיצד לנהוג, מוריין לו לישא כפיו].

שבת [י א] אומרת שבמנחה לא שכיחא שכרות? ותיצרו, שכוונת הגמרא שם, ששכרות קשה כל כך, שיהא אסור להתפלל מחמתה — לא שכיחא. אבל שכרות מועטת, שפוסלתו לנשיאת כפים — שכיחא, שהרי אפילו כהן ששתה פחות מרביעית — פסול לנשיאת כפים, שהרי הוקש

1586. שנאמר "יין ושכר אל תשת בכואכם אהל מועד ולא תמותו". ונשיאת כפים — מעין עבודה היא, כפי שמובא לקמן, לכן אסור לישא כפיו כשהוא שתוי יין.

1587. הקשו **הראשונים**, הרי הגמרא במסכת

שמשמעות "מנהג" היא, שתורת מנהג יש בדבר, ומנהג כשר הוא.

ומאן דאמר: "נהגו העם כרבי מאיר", סובר שאף אם בא אדם לשאול כיצד לנהוג, **אורווי לא מורינן** [אין מוריין לו לישא כפין]. **ואי עבד — עבד** [ואם נשא כפיו מדעתו, עשה], **ולא מהררינן ליה** [ואין מחזירין אותו. כלומר, אין אומרים לו שלא לעשות כן].

שמשמעות "נהגו" היא, שנהגו כך מדעתם, אבל מנהג זה אינו עיקר.

ורב נחמן אמר: הלכה כרבי יוסי. שבתפילת מנחה אין נושאין כפיהן, ובתפילת נעילה — נושאין.

ומסיקה הגמרא: **והלכה כרבי יוסי.**

היות וכך היא ההלכה, שאין נושאין כפים בתפילת מנחה ביום התענית, עלינו לבאר, **האידינא, כיום, מאי טעמא פרשי כהני ידייהו**

במנחתא דתעניתא [למה הכהנים נושאין כפיהם במנחה שבתענית]?

מבאר הגמרא: **כיון דסמוך לשקיעת החמה קא פרשי** [כיון שכיום נוהגים להתפלל מנחה בתענית רק סמוך לשקיעת החמה, ואז נושאין הכהנים כפיהם, ולא כבכל יום, שמתפללים מנחה מיד בזמנה, משש שעות ומחצה ולמעלה] — **כתפילת נעילה דמאי** [דומה תפילת מנחה זו לתפילת נעילה, שזמנה הוא עם שקיעת החמה], ולכן אין חשש שיבואו לישא כפים בתפילת מנחה כל השנה, שהרי אין תפילת התענית דומה לתפילות כל השנה (1588).

ועתה חוזרת הגמרא לבאר את הענין שהוזכר כאן כדרך אגב, ששכור אסור בנשיאת כפים.

דבולי עלמא מיהת [על כל פנים, כולם, כל התנאים וכל האמוראים שהוזכרו לעיל] **סוברים ששכור אסור בנשיאת כפים.**

לכהן משרת, כדלקמן.

מתפללים, אין פורסים כפיהם במנחה, אלא רק בנעילה. עיין שם.

ועיין **בריטב"א** שהאריך בענין, ומסקנתו שאין נשיאת כפים במנחה של יום הכפורים. וכתב, שמפני כך, נהגו במקצת המקומות שאין אומרים בברכת עבודה של תפלת המנחה "רצה ה' אלהינו", אלא רק "אישי ישראל ותפלתם". ובנעילה, שיש שם ברכת כהנים, אומרים "רצה". והיינו משום שהם סוברים שאין לומר "רצה" אלא בתפילה הראויה לנשיאת כפים. ולכן, אף בשאר ימים אין אומרים "רצה" במנחה. ויש נוהגים להיפך, וסברתם, שכל מקום שהיה קרבן כנגד אותה תפלה, אומר "רצה". ורק בתפלה שאין כנגדה קרבן, אומרים "אישי ישראל". וסיים: "וכן עיקר וידוע לבעלי האמת".

1588. **הראב"ד** מפרש, שלכן ביום הכפורים, שיש בה תפילת נעילה, נושאים הכהנים כפיהם בתפילת נעילה, ולא בתפילת המנחה. וכן כתב **הרמב"ם**.

הרמב"ן הקשה על דבריהם. ומסקנתו, שלפי משמעות הגמרא, צריכים הכהנים לישא כפיהם ביום הכפורים גם במנחה וגם בנעילה.

אמנם כתב, שיתכן שהגמרא מדברת דווקא בשאר תעניות, שכפי שאמרנו לעיל, מעיינים בתקנת העיר עד חצי היום, ולאחר מכן קורין ומפטירין ומאריכים בכ"ד ברכות וכו'. אבל ביום הכפורים, שמיד כשמגיע זמן המנחה —